

Udako berriak

Beste arlo guztietan gertatzen den moduan, aktualitate soziolinguistikoa urria izaten da udan. Egia esan, abuztuan mundua gelditzen dela dirudi, arlo guztietan. Mundua geldirik ez dagoela pentsatzen dugunok arazoa informazioa ez zaigula heltzen pentsatu beharko dugu. Nola pentsa liteke aldiz urtean zehar berdina ez zaigula gertatzen? Beharbada urtean zehar ere informazio anitz ez zaigu heltzen, eta edozein kasutan, jasotzen dugun informazioa gutxi batzuek aukeratu dutena baino ez dela argi dago.

Baina uda ez da berririk gabeko basamortua izan. Udan udako ikastaroak antolatzen dira eta garai ona izaten da urte bitarteko korapilo eta lan karga zoro guztia une batez gelditzeko eta hausnarketei denbora eskaintzeko.

UEUko ikastaroen artean soziolinguistikari buruzko bat antolatu zen uztailaren 17an eta 18an, Iruñeko hizkuntza eskolan. Bertan hizkuntza plangintzaren alde teorikoak eta praktikoak aztertu ziren. Parte-hartze polita izan zen ikasleen eta irakasleen aldetik arlo profesionaleko aditu anitz bildu baitziren bertan.

Europa eta mundu mailan ere ikastaroak antolatu dira. Frantziako Metz hirian adibidez «frontière, langue et éducation» gaiari buruzko mintegiak antolatu ziren. Horrelako mintegiak antolatu izana bereziki interesgarria suertatzen da. Izan ere, antolatzaileak ez dira izan lengoaiako zientzietan adituak, baizik eta geografoak, eta horrek adierazten du hizkuntzen gaiak pizten duen interesa arlo zientifiko guztietan. Kasu honetan hizkuntza, hezkuntza eta lurraldetasuna zen aukeratutako gaia. Mintegi horietan gainera Europako eta penintsulako kasuak aztertu ziren.

Kurtso berriari begira

Uda pasatu zaigu, beraz, eta kurtso berriari begira berrikuntza anitz aipatzeke daude. Izan ere, garai honetan auke-ratzen dira urtean zehar jarraituko diren prestakuntzak e.a. Euskarari eta bereziki soziolinguistikari dagokienez, kurtsoen eta formazioen eskaintza iaz baino zabalagoa izango da.

Asmoz Fundazioak antolatutako HIZNET graduondokoak soziolinguistika orokorrari eta euskal soziolinguistikari buruzko prestakuntza zabala eta puntakoa eskaintzen du. Egitaraua beti bezain interesgarria bada, errekonozimenduari dagokionez asko irabazi du eta unibertsitateko berezko titulua izatera pasatu da. Mesede handia da arloarentzat horrelako formazio batek maila honetako onarpena izatea, soziolinguistikaren balio zientifikoa ez baita gehienetan errekonozitzen.

HIZNETeko formazioa ez ezik beste bi master oso interesgarri aurkitzen ditugu EHUkoen artean euskarari eta soziolinguistikari dagokienez. Lehenengoa euskal hizkuntzalaritzako eta filologiako masterra da. Master honetan gramatika, hizkuntzalaritza historikoa, dialektologia eta hizkuntzalaritza aplikatua landuko dira. Arlo horiek guztiak historikoki hizkuntzalaritzari lotzen zaizkionak dira. Beraz, soziolinguistikaren gaia zeharka ukitua dago, eta hemen ez gara sartuko aztertzeraz aurreneko soziolinguistek defenditzen zutena: alegia, hiztunik gabe ezin dela hizkuntzalaritzarik izan, hizkuntzalaritza bakarrik gizartekoa izan behar baitu, soziolinguistikoa beraz. Autore horiek aipatzen zuten ikuspuntua oso interesgarria eta berria zen; dena den, mendeetan zehar hizkuntzalaritza klasikoak eman dituen fruituak anitz dira eta ezin zaizkio orain kendu edota esan existitzen ez direnik.

Bigarren masterra euskarazko komunikazioari eta hizkuntza gutxituei buruzkoa da. Ez naiz sartuko hemen masterraren edukietan, baina ikusten dugunez eskaintza zabala da eta nazioarte mailan oso gutxi dira horrelako baliabideak

dituzten ikerlariak haien formaziorako eta hizkuntzak haien zabalpen zientifikorako. Baina azken master honen gaiari buruzko gogoeta bat egin nahiko nuke hemen.

Hizkuntza: identifikatzeko ezaugarria vs komunikatzeko tresna

Ikerketa kualitatiboen emaitzak aztertuz gero, gizartean hizkuntzei balio ezberdinak lotzen zaizkiela konturatzen gara. Normalean gizarte elebidun diglosikoetan edo gatazkatsuetan hizkuntza nagusiaren hiztunek, alegia, hizkuntza gehiengotuaren hiztunek hizkuntzei balio komunikatibo bat baino ez diete ematen. Hizkuntza gutxiengotuen hiztunek, aldiz, identifikatzeko balioa ematen diete hizkuntzei. Haien aburuz, hizkuntza da giza taldea definitzen duena, gure kasuan euskalduna da euskaraz egiten duena eta nazioaren mugak hizkuntzarenak dira edo behintzat garai batean hizkuntzak izan zituen mugak. Hizkuntza gehiengotuaren hiztunentzat, nazioaren muga nozio geografikoa da eta muga geografiko horien baitan hizkuntza bat edo gehiago aurki daiteke.

Hizkuntza minorizatu bat dagoen inguruneetan, hizkuntzak identifikazioarekin lotzen dira gehienbat eta balio komunikatiboa bigarren maila batean uzten da. Gauza bera gertatzen da hizkuntza politika eta plangintzekin. Lan asko egiten da hizkuntza gutxituaren onarpena bultzatzeko eta identitatean jokatzeko duen papera ulertarazteko: «hizkuntza maite behar dugu», «gure hizkuntza gutxitua ez da hizkuntza gehiengotua baino gutxiago» e.a. bezalako mezuak zabalduz. Erabilera bultzatzen saiatzen bada ere, beti ere hizkuntzen nortasuna eraikitzeke boterearekin lotzen dira.

Plangintzen porrota hobeto ulertzeko beharbada alde komunikatiboari eta bereziki emozioei arreta gehiago eskaini beharko litzaieke. Hizkuntzak erabiltzerakoan sortzen diren emozioak askoz gehiago landu beharko liriteke plangintza egoki bat lortzeko.

Gainera, geroari begira, euskararen erabileraren bilakaera positiboa izan dadin, plangintzaren alde guztiak aztertu behar ditugu. Adibidez, askotan hizkuntza plangintzak hizkuntzaren erabilera du helburu baina plangintzak berak intelektualizazio bat suposatzen du, eta askotan intelektualizazio bitartez hitzunak konbentzitu nahi dira, baina horrek muga argi bat suposatzen du.

Izan ere, hiztunek aldaketa bat egin behar dutela, alegia, euskara jakin ez ezik, euskara erabili behar dutela intelektualizazio mailan onartzen badute ere, praktikan ondorio gutxi dakar. Praktikan ez baikaude intelektualizazio maila batean, baizik eta normaltasun eta naturaltasun maila batean; eta azken ikerketen ildoak jarraituz, ekintzak eta beraz hizkuntzen erabilera emozioen menpe aurkitzen dira. Emozioek portaerak ulertzeko duten garrantzia handia baita ikerketa horien arabera.

Horrela ulertu daitezke ikerketa askotan agertzen diren komentarioak. Adibidez, Marije Lezetak eta Elena San Martinek Eibarren egindako ikerketa batean, holako esaldi bat agertzen da, inkestatu batek esanda: «Nik uste dot problema hor dagoela, ez? Esaten dozu guazen euskaraz egitera, eta ez da espontaneoa», edo beste adibide bat Eibarren berriro: «ni saiatu naiz. Lehenengo momentuan bai egoten zara igual aste batian baina gero ya puff... berriro lehengo bezala» (erdarara alegia) (Marije Lezeta eta Elena San Martin, *Giro urbanoko gazteak eta euskara: Deba bailarako gazteen iritziak gazteek interpretatuta*, Bilbo, UEU, 1991).

Emozioa eta hizkuntzaren erabilera

Beraz, erabilera bultzatzeko era berriak sortu behar dira intelektualizazioari, arrazoibideari gutxiago lotuta. Era berean premiazkoa da ingurunea ondo aztertzea errepresentazioen eta jarreraren aldetik plangintzak egokitzeko. Kuadrilategi bezalako programa bat adibide argia da alde honetatik; badakigu haurtzaroa uzteko (edo uzten dutenean) gazteek

euskaratik erdarara jotzeko joera dutela, eta egoera honi aurre egiteko oso ondo pentsatutako programa da kuadrilategirena.

Gainera, aldaketak hobeto ulertzeko eta euskararen erabilerara bultzatzeko hizkuntzen erabileraren eta emozioen arteko lotura aztertu behar dira. Izan ere, azken ikerketen argitan emozioek portaera gidatzen dute neurri handi batean, eta hori erabat logikoa da. Izan ere, kasu patologiko batzuk aparte utzita, normalean gizakiak ez du egiten emozio txar bat sortaraziko dion zerbait.

Adibidez, elebidun orekatu batek (adibidea teorikoa da, ez dugu hemen eztabaidatuko hizkuntzen arteko oreka lor daitekeen ala ez; dena den, argi dago Euskal Herrian batere ohikoa ez den kasua dela) ezagutzen duen hizkuntza bat bestea baino gutxiago dela pentsatzen badu eta hizkuntza hau erabiltzeagatik gutxiago dela pentsatzen badu, ez du hizkuntza hori erabiliko, derrigortuta ez badago behintzat.

Izan ere, gutxiesten duen hizkuntza erabiltzeak bere burua gutxiestera bultzatuko luke eta emozio ezkorrak eta desatseginak sufrituko lituzke hiztun horrek (gutxiespena, kulpa sentimendua, autogorrotoa...). Hitztun batzuk hizkuntzaren erabat kontrakoak bihurtzen dira gaztetan sufritutako emozio ezkor horienatik, kulpa hizkuntzarekin lotuz eta ez sufriarazi duenarekin.

Ikusi dugunez, emozioa ezinbesteko ezaugarria da hizkuntzen erabilerara ulertzeko. Gaur egun ohikoa da gizartearen eta bereziki gazteen bortizkeria frustrazioarekin lotzea. Alegia, gizarteak, telebistak eta bitarteko berriak zabaltzen duten bizi kalitatea eskuratu ezin izateak benetako errealitatean frustrazioa sortuko luke, eta barneratutako frustrazioa kanporatzeko bortitzak bihurtzen dira gazteak.

Lehenengo irakurketa batean horrek ez dirudi soziolinguistikarekin inongo harremanik duenik, baina ez da horrela. Izan ere, autore anitzen aburuz, sortutako frustrazioa kanporatzeko beste baliabide bat bada: frustrazioa hitzen bitartez adieraztea hain zuzen ere, hitz egitea alegia. Gainera, ho-

rrek mundua hobeto ulertzea baimenduko lieke gazteei, eta gizartearen/telebistaren eredu nagusia automatikoki eta inkontzienteki irentsi beharrean, maila kritiko batera bultzatuko lituzke.

Baina horretarako estimulu gabeko denbora behar da alde batetik, eta bestetik gutxieneko baliabide linguistikoak behar dira. Zoritxarrez, gehienetan, eta ez bakarrik Euskal Herrian, gazteek gutxieneko baliabide linguistiko horiek ez dituzte. Ezin dute haien frustrazioa adierazi. Gainera, haien baliabide linguistikoak mugatuak direnez, haien barneko mundua mugatua da, eta zailtasunak dituzte egoera eta arazo berriei aurre egiteko eta moldatzeko, eta ez dute nahiko baliabiderik haien frustrazio eta emozio txarren iturriak aurkitzeko. Azken ezintasun horrek, gainera, gurpil ezkor batean sartzen ditu: frustrazioa frustraziotik eta ulertzeko gaitasungabeziatik elikatzen da etengabe.

Euskararen eta berpizten ari diren hizkuntzen kasuetan, hizkuntzaren erabilerari lotuta dauden emozioen azterketa askoz konplexuagoa da. Izan ere, aurreko paragrafoan aipatutako arazo estrukturaleri beste batzuk gehitzen zaizkie, ondo mugatu eta aztertu beharko lirakeenak.

Adibide bat ematearren, elebidun desorekatu batek zerbait adierazi nahi badu eta ezin badu edo nekea sortzen badio, horrek emozio ezkorak sortuko ditu, frustratuta sentituko da, kastratuta. Aldi berean, gutxiago ezagutzen duen hizkuntza erabiltzeagatik beharbada poza sortuko zaio, emozio baikorra beraz. Interesgarria litzateke horrelako funtzionamenduak aztertzea hizkuntza erabil dezagun ondo sentitze-ko eta gure burua modu positiboenean bilakatzeko. Horrela, hizkuntza oso erakargarria suertatuko litzateke, handitzen lagunduko ligukeelako eta emozio baikorrak bultzatuko lituzkeelako. Modu horretan plangintza eraginkorra izateko probabilitate handiagoa egongo litzateke.

Euskara baino askoz gutxiagotuagoak diren beste hizkuntza batzuetan teknika aurrerakoiak erabiltzen dira haur eta gazteen barneko bilakaera ahalik eta positiboena izateko,

hizkuntza gutxitua erabiliz. Kanpoko faktore emotibo ezko-
rrak gutxiago badira, leku gehiago dago hizkuntzaren ikas-
keta eta erabilera emankorrenzako. Gainera, tortillari buel-
ta emanez, haurren eta gazteen hezkuntza testuinguruak
emozioak zaintzen baditu, gaztea gurrpil positibo baten sar-
tzea lor daiteke, non gazteak garatzen eta hazten diren hiz-
kuntzen ikasketan eta erabileran.¶